

Стојановић Љубивоје*

Харитативна делатност у савременом црквеном животу

Резиме. Пажљивим увидом у савремени црквени живот учићемо мноштво недостатака и сужавања. Дошло је до иступања из богослужбене пуноће у службеничке односе са јасним показатељима парцијалности. Саборност је потиснута и црквена пуноћа се своди на пароха и парохију без јасног разумевања улоге епископа као „првог у служењу“. То даље производи нове последице, од којих је најтежа иступање парохијске заједнице из литургијске пуноће. Парохија је углавном сведена на списак свечара који се за своје „верске потребе“ обраћају пароху који није препознат као предстојатељ литургијског сабрања. Он је вршилац обреда које „обавља на захтев својих парохијана“. Дошло је до недопустивог удаљавања које даље проузрокује несагледиве последице и спутава узрастање у вери. Тако се губи осећај за заједницење и долази до недостатка састрадалне љубави, речено језиком вере; или солидарности, речено језиком савременог човека. То је стање у коме су „охладнела“ многа срца, тако да се опет понавља стање које критикује Апостол Павле, мерејући савременицима што „један гладује а други се опија“ (1.Кор.11:21). Он у даљем тексту исте своје посланице поставља императив вере: „Да не буде раздора у телу, него да се удови подједнако брину један за другог“ (1.Кор.12:25). Знајући све ово можемо и морамо да све савремене проблеме црквеног живота промишљамо у здравом контексту самоодречне љубави, јер само на тај начин постајемо „со земљи... светлост свету“ (Мт.5:13-14). Сваки покушај површног осуђивања других представља нову странпутицу; право решење проблема могуће је само онда кад се у први план стави други и његова потреба. Само онда кад хришћани све ово успешно разреше у себи и међу собом, могуће је успостављање здраве црквене пуноће. Због тога је неопходно тражити добре примере из прошлости уз стални покушај да та добра искуства буду остварена овде и сада. Свако изговарање ранијим пропустима и промашајима показује неспремност да се живи у духу јеванђелске састрадалне љубави. Веома је важно да се у свему овоме успостави стваралачка динамика која надилази следбенички пасивизам, који је подједнако неделатан и као пасивно дивљење и као изговарање за сопствено нестваралаштво. Здрава црквеност подразумева безусловну доброделатност без очекивања награда, похвала и узвраћања.

Кључне речи: добродетел, састрадална љубав, солидарност, богатство, сиромаштво.

* Православни богословски факултет Светог Василија Острошког Универзитета у Источном Сарајеву, Фоча; agarije2013@gmail.com

Уводне напомене

„Ако ли браћи или сестра јоли буду, и оскудевају у насушној храни, и рече им који од вас: Идише с миром, трејше се и насипише се, а не даше им нишо је њошребно за шело, каква је користи“ (Јак. 2:16)?

„Хлеб који не једеше, хлеб је ладних. Огрішач који вам виси у орману, огрішач је оних који су јоли. Цицеле које не обуваше, цицеле су оних који су боси. Новац који држише њод кључем, новац је сиромашних. Дело милосрђа које не чинише, јесте недело које сше учинили“ (Василије Велики).

Себичност и завист су тешка стања у која човек често несвесно упада, и у којима остаје све док их не препозна као немоћ. Прворођени човек Каин је подлегао томе и није желео да изиђе из те замке коју је сам себи наместио. То не треба разумети као пут којим морамо сви ићи јер смо људи, већ као опомену да се тргнемо и пробудимо из бесмисла саможивости која обесхрабрује и рашчовечује. Неумесно је, у вези са овим, питати се зашто Бог не интервенише? То питање значи да очекујемо насиље Божије над човеком, што је немогуће у стварности Божје љубави и наше богодароване слободе. Много умесније је да се свако од нас упита о себи и својим поступцима јер само на тај начин могуће је превазилажење наше себичности којом се затварамо једни за друге и ограђујемо једни од других. Дакле, треба непрестано радити на себи како не бисмо доспели у страшну замку неслободе бића под теретом неуспешности која нам се догађа увек кад иступимо из себе и своје слободе у неслободу и насиље једних према другима. Тако постајемо заточеници бесмисла и бесциља. Желимо да стекнемо што више, не бирајући притом средства и не уважавајући потребе других. Доспевамо у стање у којем „потамни неразумно срце“, тако да „заменујемо истину Божију лажу... служимо твари...“ и постајемо „... неразумни... неосетљиви, непомирљиви, немилостиви...“ (Римљ. 1:21,25,31). Самовољно и саможиво иступамо из лепоте постојања у бесмисао преживљавања и борбе за опстанак.

Веома је важно да човек разуме смисао свога постојања и у том контексту важност заједнице са Богом и другим човеком. Тада види да је животни процес стално превазилажење једностраности и површности, а напредовање, узрастање у добродетељи. Вером разуме да није остављен да се сналази без конкретног циља јер препознаје да је Бог постао човек не престајући бити Бог, омогућавајући сваком човеку да постане бог по благодати, тако што не престаје да буде човек. Тако је процес човековог обожења стварно усиновљење Богу Оцу, Који није само Творац, каквим Га препознају древни философски и неки религијски системи. Он је Отац који шаље Сина и дарује Духа Светога позивајући човека да осмисли и усклади творевину „на слободу славе деце Божије“ (Римљ. 8:21). Опредељујући се за Светотројичну спасоносну динамику вере човек постаје одговорни оптимиста

који овај свет, сваког другог човека и себе самога види у стварности будућег века. Препознаје се као „суграђанин светих и домаћи Божји“ (Еф. 2:19), што непрестано потврђује безусловном доброделатношћу. Кад се човек запути кроз живот на овај начин, сигурно је да га никад неће обузети безнађе нити ће пожелети да се удаљи од свих у бесмислену самоћу. Бдеће над собом и истраживаће дубине свога бића у намери да увек буде отворен за друге, чак и онда кад нису сви спремни и отворени за стваралачку комуникацију са њим. Нико и ништа неће моћи да обустави његову добронамерност јер ће увек ићи напред (Филипљ. 3:13-14), будући далеко изнад свих злурадости и злопамћења.

Отворена антропологија и радосни космизам као битна обележја хришћанског постојања су императив вере за сваког одговорног хришћанина. Свакодневно треба проверавати степен остваривости у сопственом живот, јер се на тај начин узрастамо у вери „... док не достигнемо сви у јединство вере и познања Сина Божијега, у човека савршена, у меру раста пуноће Христове“ (Еф. 4:13). Све ово је животна стварност свакога верника, а не идеолошка занесеност својствена пролазним идеологијама које немају велики домет, јер скоро увек почивају на насиљу над неистомишљеницима. Хришћански реализам је далеко изнад тих и таквих покушаја. То потврђују примери светитеља кроз векове. Зато је потребно да савремени хришћани препознају благодатни капитал оделотворене јеванђелске вере и осмисле га у литургијској пуноћи. То подразумева повратак са многих беспућа у литургијску стварност црквеног живота. Шта то конкретно значи?

Реч је о потреби да се превазиђе затвореност која је довела до груписања појединаца у одвојене колективитете који литургијској пуноћи супростављају „предања предака“. Тако нешто може бити одрживо кад су у питању обичаји који се тичу уношења бадњака или фарбања васкршњих јаја. Али кад се, на пример, изнуђена пракса причешћивања само четири пута годишње, због оновременог недостатка свештенослужитеља или богослужбеног простора, прогласи за правило – то већ није одрживо. Потребно је о свему аргументовано и стрпљиво, са уважавањем свакога човека, разговарати и договарати се са циљем да се оствари литургијска пуноћа живота. Није лако, али је потребно непрестано убеђивати свакога човека да се крштења и венчања врате у литургијски контекст, јер само тако можемо и да се препознајемо као стварна заједница. Само на тај начин можемо да исправно разумемо апостолски савет: „Ништа не чините из пркоса, нити за празну славу, него смирењем сматрајте један другог већим од себе. Не старајте се свако за своје, него свако и за оно што је других...“ (Филипљ. 2:3-4). Наравно, то старање о другима никако не може бити радознала злонамерност, која је приметна у неким случајевима, већ у хришћанском контексту треба да буде самоодречна љубав. Први корак у свему томе је промишљање потреба других и саосећање са њима и за њих. Тако узрастамо сви заједно, сви смо на добитку, нема места недоумицама и двоумљењу. Све иде поступно, што изражавају речи апостолског савета: „... јер не да другима буде олакшање, а вама невоља... ваш сувишак да буде за њихов недостатак...“ (2. Кор.8:13-14). То је почетни корак за оне који нису спремни да „изобилују у милостињи“ (2. Кор.8:7), све док не разумеју и прихвате

„... благодат Господа нашега Исуса Христа, који богат будући, нас ради осиромаши, да се сви његовим сиромаштвом обогатимо“ (2. Кор.8:9). Много стрпљења и састрадалне љубави потребно је да се човек увери и уведе у спасоносну динамику вере. Тек онда кад дорастемо да разумемо позив и поруку: „Јер не тражим ваше него вас...“ (2. Кор.12:14), видећемо сву лепоту заједницења и старања једних за друге. Разумећемо стварност боговиђења у заједници са другим (1. Мојс. 33:10; 1. Јн. 4:20), и богоопштења у доброделатној стварности (Мт. 25:31-46). Важно је у свему овоме разумети да је недељива пуноћа хришћанског живота на важне и неважне детаље. Заједницење у вери је стални процес богољубља и човекољубља. Због свега тога харитативна делатност увек извире из литургијске пуноће црквеног живота и потврђује нашу остваривост у вери.

Други као стваралачки подстицај здраве црквености

Други и његова слобода, коју он по дару Божије љубави добија и користи по личном опредељењу, велики је изазов за нашу стваралачку слободу. Ако нам је примарна жеља да уважавајући његову слободу остваримо заједницење са њим на добром смо путу вере; ако имамо потребу да све људе саобразимо себи, макар и насилно, постајемо „слепи“ ризикујући да заједно паднемо у бездан и незнађе (Мт. 15:14). Због тога је важно знати да увек кад негирамо слободу једни другима, сами себе лишавамо пуноће богодароване слободе, постајемо робови сопствене себичности и неостварени људи. Због тога је наш однос према другима мера успешности у разумевању и остварењу наше слободе. То никако не треба заборавити, јер у супротном ризикујемо да обеспутимо своје постојање и сами себе и једни друге сведемо на случајне појаве којима управља неко са стране. Тако иступамо из благодатно-подвижничке пуноће живота у безблагодатно рашчовечење, у коме је све опредмећено и сведено на голу страст преживљавања, са једне стране; или иживљавање неке недефинисане силе над безнадежним бићима, са друге стране. Обезличавање свих и свега приметно је и присутно у оба случаја; човек је губитник у свему томе и уплашени дунтовник који у свему види пораз и непријатељство.

Вапијуће пројаве незадовољства неостварених појединаца треба посматрати као изазов хришћанској савести, а не као испаштање које изазива нашу злурадост. Бога никако не треба мешати у контекст нашег злопамћења и проглашавати Га осветником који изазива људска испаштања. Са пуно љубави, смирења и стрпљења треба приступити проблемима савременог човечанства и у свему показати снисходљивост без имало злурадости. Снисходити некоме не значи сагласити се са његовим промашајем, придружити му се и наставити заједно злодејство. Ради се о показивању безусловне љубави „која превазилази разум“ (Еф. 13:9), која даље подстиче добру наду и подиже палог човека, ослобађајући га од страха који га држи у греховном стању. То је могуће само онда кад ми верујући знамо да „... савршена љубав изгони страх напоље; јер је у страху мучење, а ко се боји није се усавршио у љубави...“ (1. Јн.4:18). Дакле, само онда кад смо слободни

од сваке врсте страха у себи, можемо једни друге да покрећемо из незнања греха у добру наду вере. То постижемо само онда кад разумемо позив и поруку искреног боготражитеља и човекотражитеља: „После Бога, сматрај сваког човека за бога“ (Евдокимов 1997, 85). Ове речи треба разумети као позив у обожење као саборно дело, слободу од безбожног многобоштва. Никако као заговарање многобоштва. Ради се о указивању на високо достојанство и назначење сваког човека по дару спасоносне љубави Божије.

Важно правило живота у вери као заједници са другима јесте да нико „... не мисли о себи више него што ваља мислити, него да мисли смиреноумно...“ (Римљ. 12:3). Тако осмишљени у себи за заједницење можемо да напредујемо даље трудећи се да разумемо и остваримо савет: „Ако је могуће, колико до вас стоји, имајте мир са свима људима“ (Римљ. 12:18). То опште стање настојимо да конкретизујемо у свакој појединачној ситуацији тако што у сваком другом човеку видимо ближњег, знајући да смо са свима у стварном сродству богоусиновљења. То није идеолошка утопија него је познање Бога, другог човека и себе кроз живу веру. Знајући вером да се кроз добродетел саостварујемо, орођујемо са Богом кроз Христа, и једни са другима, благодаћу Духа Светога, ми постајемо ствараоци који „утађамо ближњем на добро ради напретка“ (Римљ. 15:2). Тако је сваки верник „богоугодан, освећен Духом Светим“ (Римљ. 15:16), а сви заједно смо „саборци“ (Римљ. 15:30) у добродетели. Нисмо пасивни следбедници идеја него смо делатници љубави Божије, слободни смо од свих неизвесности, без двоумљења верујемо у љубав Божију и имамо поверење једни у друге. Тражимо добре разлоге за даље и дубље осмишљавање заједницења, нисмо подлегли незнању неповерења. Нажалост, живимо у свету који су појединци окупирани неповерењем и неискреношћу. Знајући ово треба да разумемо промишљање Апостола, који нас пита у вези са тим: „Шта, дакле? Имамо ли предност? Никако!“ (Римљ. 3:9). То значи да је наш задатак да их охрабriamo да искораче из својих самоизолација и затворености, а не да их својим суровим осудама још више удаљавамо од добре наде-вере.

Недопустиво је бити само коментатор савременика и давалац дијагнозе стања без настојања да се промени набоље оно што се види као пропуст и промашај. Савремени хришћани треба да буду свесни тога и ухвате се у коштац са изазовима свога времена. Претходно је потребно да се јасно препозна сваки изазов појединачно и осмисли ефикасан начин да се превазиђе на добробит других. Потребно је ставити у први план, што је могуће само онда кад човек успе да препозна и превазиђе своју себичност, како личну тако и колективну. То је нарочито важно кад је у питању помоћ сиромашним и немоћним, која мора бити више од само давања милостиње. Потребно је да буде усмерена ка превазилажењу неправде која доводи појединце до немаштине, као и на елиминацију незнања и лењости које се јављају у таквим стањима. У том смислу треба јасно рећи да се савремени хришћани веома мало труде у погледу реализације стратегија за смањење сиромаштва које су започете на више места и више начина. Без стварања добрих унутрашњих порива у свакој личности појединачно и свим заједницама верника није могуће бити „со земљи и светлост свету“ (Мт. 5:13-14). Јер човек

често покушава да прикрије недобронамерност изговорима, а у контексту колективног егоизма људи се најчешће изговарају чињеницом верске, националне или неке друге различитости. Трагично је да хришћани овде превиђају Христову поруку из приче о Милостивом Самарјанину (Лк. 10:25-37). Изгледа да појединци не могу да се ослободе терета прошлости који сами себи намећу умишљајући да тако „Богу служе“. Овде треба истаћи чињеницу да је због наведених промашаја појединаца из црквених структура управљања, црквеност за савременог човека постала нешто спољашње, необавезно, сведена је на хоби, забаву у слободно време. Револуционарни идеал „ослобођења од ауторитета Цркве“ живи вековима и раскрковљује многе, али треба јасно рећи да је то последица лошег приступа вери и црквеној пуноћи. То потврђују речи: „Таква Црква је претворила човека у свог роба, али је заузврат у њему добила свога судију... Зато што је слобода онтолошки зависна од ауторитета – уништавајући ауторитет уништила је саму себе“ (Шмеман 1997, 215-219).

Због свега овога човек не може да се приближи другима са пуним поверењем, јер га у томе спречавају многе неизвесности у стању неразумевања спасоносне стварности. Мисија Цркве је да охрабри човека, да га увери да га Бог воли безусловно, али да плодове те љубави окушамо само онда кад то искрено желимо. Та љубав је ненасилна и неизмерна, што никако и никад не треба да заборави ниједан свештенослужитељ. То ћемо моћи да разумемо само онда кад промислимо и прихватимо спасоносну чињеницу вере.

Нисмо се ми покренули ни успели ка Богу, него се Он покренуо и сишао ка нама. Нисмо ми тражили, него смо ми тражени (Кавасила 2002, 34).

Сваког искреног верника ово сазнање треба да отвори и покрене његову добронемрност према сваком човеку, без обзира на његово тренутно стање. Али претходно треба отклонити из себе блокаде које нас ометају на путу ка другоме и заједништву са другима. Везано за то важно је уочити у себи опасност самосужавања и одустајања од стваралачке пуноће све док не успемо да превазиђемо конфесионалну скученост. Ништа не сме да нас спречава да будемо добронамерни према свима, и то није апстраховање стварности, него је узрастање у љубави Христовој (Римљ. 8:38-39).

Оно што би требало да буде примарна одредница у животу једне парохијске заједнице нашег времена јесте безусловна опредељеност да се „гладан нахрани, жедан напоји, странац (мигрант – Љ. С.) прими, наг одене, болесник и утамничени човек посети...“ (Мт. 25:35-36). Спремност или неспремност да се ово учини или не учини опредељује начин живота сваке слободне личности и конкретне црквене заједнице. Све док будемо имали илузију да се овде ради о делима „телесне милостиње“, како нам говоре уџбеници и приручници јуридикчке етике, тешко ћемо превазићи сопствену себичност и определити се за доживљај сваког другог човека као могућег брата у Христу и вечног сабрата. Штавише, изговараћемо се његовом припадношћу и пореклом, наводићемо хиљаду разлога против и ниједан за, све у намери да одустанемо од добронамерности и добродетељи према

њему. Због тога су савремени свештенослужитељи пред великим изазовом и искушењем да ли да се суоче са заговорницима затварања у себи, који су груписани у антицрквене групације иако су номинално чланови црквене заједнице. Створена је нека чудна љуштурса у коју се повлаче преплашени људи желећи да избегну квалификације: издајник, отпадник, екумениста... и да не набрајамо даље бесмислице којима нас чaste „суперправославци“. Због свега тога неопходно је делотворније суочење са свим извитоперењима, све у духу јеванђелске љубави без које и само литургијско сабрање губи смисао и претвара се у сувопарно понављање без стварног учествовања у сапричасној радости. Тако и сам литургијски догађај постаје затворен, губи се она свештена нит између „у миру изиђимо“ и „време је да се служи Господу“. Оно што именујемо као „литургија после литургије“ постаје празно време, јер се ми не испуњавамо љубављу већ истерујемо своју правду пребројавајући „наше“ и „њихове“. Уместо да се трудимо да се Христос „вером усели у срца наша“ (Еф. 3:17), тако да је у нама „иста мисао која је и у Христу Исусу“ (Филипљ. 2:5), ми радије упориште за своје ставове тражимо у бајкама и баснама по казивањима људским. Како? Тако што друге људе увек посматрамо под теретом прошлости и сукоба предка, негујући злопамћење као меру односа и „поштовања“ према својим прецима. Тога осећања ретко ко може да се ослободи, а сви желимо да се окитимо именом хришћанским. Тада нам је Христово јеванђелско казивање о Милостивом Самарјанину и удовичиној лепти (Лк. 10:25-37; 21:1-4) далеко и нејасно. Интересантан је запис о Јовану Кронштатском, светом подвижнику чији је читав живот био осмишљен просвећеном харитативном делатношћу: „Отац Јован не подваја личности, даје свакоме ко му се обрати, сиромашним римокатолицима, Јеврејима, православним и Татарима. И они треба да славе Бога, говорио је он“ (Селври 1983, 151).

Због тога би било добро да промислимо наведене јеванђелске поруке, посебно прву, у контексту наших простора и ранијих и скоријих збивања у којима су се народи огрешили једни о друге, а сви заједно заборавили Христову љубав. Ми то, нажалост, чинимо са додавањем још више зла и непраштајућим злопамћењем. Чекамо да неко почне први да прашта, али се ни тада не прихвата са одушевљењем покајни поступак оних који нам нису по вољи. Наставља се сукоб јер се сумња у искреност и добронамерност, све под теретом сопствене неискрености и недобронамерности. Тако сви дангубимо, а живот нам намеће све више нових питања; наших одговора је све мање јер смо спутани неповерењем. Због тога и не видимо једни друге на прави начин, свако је себе и свој интерес ставио у први план, потребе других нас не интересују. Мртви преци су нам најбољи саговорници јер нас не угрожавају, док је свако други опасност. Не мора бити из „непријатељског“ народа или неке друге породице унутар племена, током самосужавања то постаје брат брату и дете родитељима и родитељи деци. Свако види само себе и свој интерес, други је добар онолико колико је потребан. Отуда она бесмислена изјава: „Кога је молити није га срдити!“ Од свега овога можемо се ослободити само онда кад разумемо Христове речи: „Који љуби оца или матер већма него мене није мене достојан; и који љуби сина или

кћер већма него мене, није мене достојан“ (Мт. 10:37). Ове речи су позив да се ослободимо свих стега порекла и припадности, а не уцена или ускраћивање. Треба их разумети као подстицај на више, а не као спречавање онога што се подразумева. Све док се не охристоличимо тешко ћемо разумети на прави начин ову смислену препоруку да напредујемо у љубави превазилазећи ускогрудост и сужавање. Тако постајемо слободни од сваког облика апстраховања и конкретизујемо своје односе. Разумемо другост другога јер препознајемо христомерје као богодаровани смисао нашег постојања. Остајемо у времену и дубоко смо загледи у вечност, стварамо „други систем Отаџбине“ тако што знамо да је смрт је побеђена, овај свет је „искупљен, и не може да остане у непреображеном стању“ (Флоровски 1985, 22). Због свега тога треба увек имати на уму следеће речи: „Црква је позвана да угаси очај и порази гордост“ (Флоровски 1985, 26). То је могуће само методом кротке неустрашивости и неустрашиве кротости, о чему говори Игњатије Богоносац сматрајући да је најубедљивији сведок човек вере онда кад „свету не буде видљив“ (Дела 1999, 228). Наметљивост и насиље, револуције и побуне – нису пут вере и верника. Ми смо у свету позвани да покрећемо човека да решава проблеме у себи и око себе, а не да подстичемо нове поделе и нове проблеме.

Састрадална љубав и људска солидарност

Пут до другога и стваралаштво са њим има своју смисленост само онда кад је све засновано на састрадалној љубави. Шта то значи? То је динамичка коегзистенција у којој је свакоме примарно безусловно себедавање, а не себично присвајање. Може неко рећи да има другачије искуство са људима, то може и потврдити навођењем примера. Али, то није прави начин који води ка решавању овог питања. Много боље је да се пре констатације о другима свако упита колико је стварно спреман да састрадава са другима у пуноћи безусловног себедавања. Важно је и успешно сагледавање и стваралачко обједињавање савета, првог: „Гледајте да не презрете једног од малих ових“ (Мт. 18:10); и другог: „Подајте цареву цару, а Божије Богу“ (Мт. 22:21; Мк. 12:17). Треба рећи да се у првом случају не ради о сажалењу, нити се у другом случају ради о покорности; реч је о стваралачкој успешности која подразумева одговорно заједничење са свима.

То је исправан приступ животу, сваки други представља покушај да се заобиђе суштина проблема постављањем својих захтева без показане спремности да се поступа доброделатно. За неке ово је мали проблем, али кад се суоче са питањем сопственог учествовања које захтева самоодречност и самопревазилажење долази до двоумљења и изговарања. Тражи се разлог више како би се оправдала сопствена неспремност, и није тешко доћи до аргументације, али тако се не тражи решење већ се прозивају кривци, што није добар пут до другога и његове слободне личности. Ово треба превазићи и преусмерити своје стваралаштво напред ка заједничком бољитку свих. Светоотачким речником речено, потребно је имати „далековиду обазривост“ и знати следеће:

Бог може да нахрани сиромаше и без наше милостиње, али да би нас повезао свезом љубави, и да бисмо ми имали љубав једни према другима Он је заповедио да они од нас примају храну. Зато и говори: Милости хоћу, а не жртве (Ос. 6:6; Мт. 9:13). Дужан си још да захваљујеш сиромашу што он узима милостињу од тебе. Ако не би било сиромаша ти се не би ослободио од мноштва грехова. Они су лекари твојих рана, њихове руке дају ти лек... Ти више примаш него што дајеш (Јован Златоусти, Беседа о љубави).

Хришћани су у вези са овим у стварној предности која обавезује, само је потребно да будемо тога свесни и одговорни у свом мишљењу и чињењу. Никога и ништа не треба да негирамо до омаловажавања људских покушаја да другима и себи учине живот осмишљенијим и садржајнијим. Хришћански допринос треба да буде даље напредовање, афирмација стваралаштва, никако не сме да буде негативна реакција која успорава и обесмишљава човека у покушају да зна и слободно ствара. Посматрано у контексту наше теме, то значи да сви људски покушаји међусобне солидарности добијају у хришћанском сазнању дубљи смисао и узвишенију динамику у пуноћи састрадалне љубави. Недопустиво је негирати настојања појединаца да се помогне човеку у невољи само због тога што је неко од актера припадник другог народа или има другачије верско и културолошко искуство. То је бесмислица које се треба чувати јер негира благодарвану слободу другог и ослабљује онога који на себе преузима улогу суровог судије. Ако пажљиво анализирамо трагичне последице људске дрскости у вези са овим, видећемо да је крајње време да се упитамо докле више човек жели да пркоси љубави Божијој тако што мрзи оне који су различити од њега. Овде треба знати и следеће: „Ако се на богатство и сиромаштво гледа као на Богом установљене сталеже, онда не преостаје ништа друго него колебање између неумољивог оца тиранина и патријархалног умирућег оца“ (Евдокимов 1997, 79).

Дакле, принцип награде и казне због „заслуга“ или „кривица“ предака или нас самих је овде велика опасност, као и у другим случајевима промишљања о животу у вери. Неопходно је стално превазилажење тог статизма који обесхрабрује и удаљава човека са пута вере на беспуће ропског страха и најамничке себичности. Човек који жели да напредује у састрадалној љубави мора да победи у себи страх и неизвесност и храбро се суочи са свим животним изазовима; ваља да буде слободан од себе побеђујући све своје унутрашње тескобе. Тек тада његово стваралаштво постаје осмишљено, није спутано пролазним интересом. Тада човек у другом човеку види сарадника кога уважава и воли, а не супарника кога се плаши.

Једни са другима и једни поред других

Хришћанство треба да исцељује сва човекова безнађа служећи стрпљиво спасењу човека и света, ослобађајући човечанство од свих немоћи. Сиромаштво је очигледна немоћ коју узрокују многи поступци; у савременом свету често је последица бахатости богатих. Све ређе је узроковано нерадом и лењошћу, све више је примера неумесног богаћења због кога се продубљују разлике и онемогућава људима

да „мирно радећи свој хлеб једу“ (2. Сол.3:12). Само онда кад се пробуди у сваком човеку одговорност као мера односа према другоме, могуће је покренути га из беживотних страхова који проузрокују његову себичност. Проблем изгубљене мере и безосећајност према другом и другачијем је појава коју треба препознавати и спречавати. Свештенослужитељи не би смели да у свему овоме остану само посматрачи који констатују чињенице не дајући при том конкретне предлоге за превазилажење стања у које савремени човек све више упада под теретом борбе за опстанак и ослабљености због многих неизвесности са којима се суочава.

Стваралачки оптимизам се све више губи у савременом свету, са свих страна долазе вести о отпуштањима и смањењу запослености, што доводи до песимизма и некреативности у свим стваралачким областима. Тако се угрожавају научно-истраживачки подухвати, образовни процес и технолошки развој, а уметност постаје попрште анархије и ниҳилизма. Недостају оптимистички тонови који се очекују од свих креатора нове и боље стварности. Одговорни свештенослужитељи би све ово требало да препознају са пуном одговорношћу тако што ће подстаћи људе различитих уверења, посебно оне који себе представљају као вернике, да се што више потруде у погледу стварања боље стварности. Никако не би било умесно да се предају песимизму и постану критичари који немају смислене предлоге који могу подстаћи добра решења и створити стваралачки одговоран оптимизам. Знајући добро да је „... наше живљење на небесима...“ (Филипљ. 3:20), као и то да „жарким ишчекивањем творевина очекује да се јаве синови Божији...“ (Римљ. 8:19), одговорни свештенослужитељи морају да се суоче са чињеницама које производе одређена стања. Без предрасуда треба свима да кажу истину и добрим саветима, а не суровим наредбама, допринесу стварању повољне атмосфере за отворени дијалог. Овде је неопходна умешност у опхођењу и недвосмислена добронамерност према свима. Само на тај начин могуће је покренути уплашеног и саможивог човека у стваралаштво које надилази потрошачко-произвођачке једностраности тржишта које ослабљује и рашчовечује неупућене појединце који не могу да се помере даље од својих интереса. Са пуно снисходљивости и разумевања, уз умесну аргументацију, потребно је да свештеноислужитељи указују на неопходност исправљања свих друштвених неправди. Никако не смеју да се затворе у простор храма сводећи богослужбену динамику на неколико сати „изолације“ од светских брига. Не, никако тако! Потребно је створити код себе и сваког верника такву богослужбену динамику која обухвата читав живот, а не само неке посебне тренутке. Али то не сме да буде оптерећујућа религиозност која нас изопштава из света, већ стваралачка стварност која нас охрабрује да у свему будемо истовремено кротки и неустрашиви. Тада можемо и људе са којима се сусрећемо на различите начине да покренемо да се ослободе из нестваралачке ослабљености до које доводе стања бунта и подаништва, која се смењују у њиховим животним ситуацијама.

Важно је разумети да сваки хришћанин треба да буде веома заинтересован за све животне проблеме. Не постоји нешто што би могло бити небитно за одговорног верника, јер стварни смисао вере је напредовање свих и свега у до-

бродетељи, а не негација и деградација било кога или било чега. Наравно, увек постоје појединци који сами себе проглашавају чуварима вере и који себи дају право да све другачије проглашавају погрешним и самим тим опасношћу коју треба елиминисати. То је беспуће малOVERја, никако није пут вере – и то јасно и недвосмислено треба рећи таквима. Грех ћутања свештенослужитеља у вези са овим већи је од свих јуридикских бесмислица којима једни друге ограничавамо и условљавамо. Такође, морамо бити свесни чињенице да савремени човек много тога у свом животу заснива на тековинама хуманизма и ренесансе. Нпр. принцип слободе савести, који се као правни појам појавио током 18. и 19. века, за многе је постао догма; мало је оних који су заинтересовани за црквене каноне и упућени у вероучење. Не можемо их на силу покренути да промене наслеђене и стечене навике на темељима скоријих догађања у контексту револуција и реформација. Методе елиминација и забрана овде су велики промашај; потребно је применити Христос спасоносни метод надоградње, који је јасно изложен у Беседи на гори (Мт. 5:1-7:29); као и апостолски метод тражења почетне основе (Непознати Бог) како би се изрекло сведочење вере у циљу подстицања културе дијалога и даље комуникације (Дап. 17:22-34).

Треба рећи да је овде свака брзоплетост сувишна, потребно је стварно стрпљење без очекивања позитивних реакција одмах. Треба оставити времена и другима и себи, уз сталну отвореност за стваралачки дијалог у коме је примарна одредница разговор а не једнострано саопштавање само својих ставова. Договор може бити и закључак: слажемо се да се не слажемо, али постоји нешто што може бити заједничко стваралаштво. На томе треба радити без оптерећености методом завођења, навођења и наметања, јер уз ту дволичност увек иде и страх од другачијег којим се увећава међусобно неповерење. Због свега овога потребно је промишљати и анализирати постојеће социјалне концепције неких помесних цркава, без потребе за пуким следбеничким прихватањем и уз негирање чињеница времена и простора нашег црквеног стваралаштва. Јер, оно што је лако примењиво у Русији или Грчкој, или некој европској земљи, не мора бити беспоговорно прихватљиво у Србији. Такође и нешто из трећег века никако не може бити наметнуто као правило живљења у 21. веку. Тиме највише омаловажавамо оне који су у своје време створили добар систем живљења јер их излажемо злонамерности преплашених појединаца који сами себи дају ореол заштитника људских права. Добре људе из прошлости остављамо на милост и немилост онима који не желе да се остваре у пуноћи у своје време, па својим цинизмом преусмеравају пажњу са свог нихилизма и анархизма на исмевање онога што је показало добре резултате у прошлости. Ти добри резултати не могу да се препишу или данас наметну, и у томе је њихова снага, тако да је задатак искрених верника да снагом сопственог искуства превазиђемо сукоб и покажемо себе какви смо, не скривајући се иза успешних из прошлости. На тај начин, скривајући се иза њих, ми омаловажавамо и њих и сами себе, јер све добро стављамо у „времена старославна“ и тако несвесно пристајемо на песимизам савремених нихилиста и анархиста. То чинимо увек кад некреативно усвајамо став и изговарамо речи: „Богати су у наше време све бога-

тији, а сиромашни све сиромашнији!“ То није добро, не зато што није истина, већ што се и сами поистовећујемо са неделатним критичарима који не би имали шта да говоре да не постоје такве појаве. Као лоше стање коме смо сви допринели треба разумети чињеницу да је у рукама десеторице људи 90% светског капитала, док са осталих 10% располаже 90% људи. Посебно трагично је што се на „осавремењавање“ одбрамбених система појединих држава троши стотруко више од улагања у стратегију за смањење сиромаштва (Цвитковић 2010, 114). Истина је да смо сведоци „глобалне идеологије без морала“, чије су последице све приметније и опасније, а једна од најтежих је чињеница да годишње „нестане“ 27 милиона људи који су жртве трговине људима, што актерима те гнусобе доноси „профит“ од 57 милијарди долара (Наполеоне 2009, 10-11). То сазнање треба да нас покрене у савремене токове тако да сва своја знања о прошлости и предвиђања за будућност осмислимо стварним чињењем овде и сада. То подразумева напредовање у литургијском памћењу и разумевање времена и вечности на прави начин. Тако смо оспособљени да памтимо оно што је било и оно што ће бити осавремењујући своје време вечношћу. Молитва анамнезе (памћења) коју свештенослужитељи изговарају непрестано нас покреће у сазнање и стваралаштво у коме памтимо „крст, гроб, тридневно васкрсење, вазнесење на небо, седење са десне стране Оца и други и славни долазак“. Знајући ово и верујући овако ми стварно напредујемо у вери без предрасуда и било каквих недоречености.

Промишљање богатства и сиромаштва

Проблем богатства и сиромаштва у црквеном контексту није само питање рада и нерада. То је превасходно питање односа према Богу, другом човеку и себи. Нити је богатство грех, ако се ради о поштену раду; нити је сиромаштво врлина ако је последица лењости и расипништва. Свака површност и једностраност у вези са овим питањем опасна је јер доводи до неспоразума и погрешног промишљања. Због тога је важно ову тему разматрати изван идеолошких једностраности левице и деснице, комунизма и капитализма. Саборна динамика црквеног живота несместива је у било какву једностраност и површне опструкције стваралачке пуноће, које су приметне у идеолошким сукобима подељених и острашћених следбеничких групација. Приватна својина није грех, али може бити терет ако је сама себи циљ. Један јеванђелски догађај, који је записан у Лукином Јеванђељу, веома добро то осликава:

Рече му неко из народа: Учитељу, реци брату мојему да подијели са мном наслијђе. А Он му рече: Човјече, ко мене постави судијом или дјелитељем над вама? А њима [присутнима, посебно апостолима – Љ. С.] рече: Гладајте и чувајте се од сваке грамзивости, јер нико не живи од имовине своје, оним што је сувише богат. Каза им пак причу говорећи: У једнога човјека богатог роди њива. И размишљаше у себи говорећи: Шта да чиним, јер немам у шта сабрати љетину своју? И рече: Ово ћу учинити: срушићу житнице своје и саградићу веће; и ондје ћу сабрати сва жита моја и добра моја; И казаћу души својој: Душо, имаш многа добра сабрана за многе године, почивај, једи,

пиј, весели се. А Бог му рече: Безумниче, ове ноћи тражиће душу твоју од тебе; а оно што си припремио чије ће бити? Тако бива ономе који себи тече благо а не богати се Богом (Лк. 12:13-21).

Само ако наведени догађај разумемо на прави начин моћи ћемо да без једностраности промишљамо феномен стицања иметка и да то разликујемо од грамзивог богаћења. На тај начин ћемо моћи смисленије да посматрамо феномене богатства и сиромаштва, што ће допринети исправном разумевању самог стваралачког чина. Разликоваћемо трудољубивоост од лењости, о чему најконкретније говоре новозаветне речи:

... да се клоните од свакога брата који живи неуредно... јер сами знате како треба да се угледате на нас, јер нисмо живјели неуредно међу вама, нити смо забадава јели хљеб у некога, но с трудом и муком, радећи дан и ноћ, да не би били на терету неке од вас... да себе дамо вама за примјер, да се угледате на нас... ово смо вам заповиједили: ако неко неће да ради, нека и не једе. Јер чујемо да неки међу вама живе неуредно, не раде ништа, а у све се мијешају (2. Сол. 3:6-11).

Јасно је, дакле, да трудољубиво стваралаштво, неоптерећено себичним разлозима и осмишљено одговорношћу, доприноси човековој животной успешности где је основно мерило бити слободна и одговорна личност, а не само имати за себе. Тада иметак постаје благословена својина којом треба смислено управљати, без свођења свега само на произвођачко-потрошачке и поседничке релације. Јер, увек кад човек пристане на такве промашаје, постаје роб иметка, слуга капитала, иступа из литургијске динамике примања и давања, приношења себе и од себе у пуноћи благодарења и заједницења са другим: Богом, другим човеком и васцелом творевином. Тако опредељен човек непрестано настоји да буде у служби бољитка других, не пристаје на поједностављење животне пуноће свођењем свега на себе и своје потребе. Своју стваралачку слободу конципира тако да увек настоји дати себе до краја и све од себе без себичног интереса. Безусловно и непрестано је доброделатан, богатећи се стварно у Богу. Тако успешно превазилази једностраност стицања само за себе, што његовом стваралаштву даје пуни смисао и стварни садржај. То је могуће и таквих стваралаца има на свим местима и у свим временима; то потврђују многе задужбине током свих историјских токова, од светих храмова преко болница, библиотека и других установа које сведоче веру у вечност и дубљи смисао постојања оних који су их изградили на корист других.

Оно што се препознаје као проблем савременог човека јесте себичност и огорченост, небрига људи једних за друге. То доводи до стихијског поступања у свему; тако се трошимо, „изједамо“ у себи и међусобно, обесмишљавамо стваралаштво инатом и самовољом. То сведоче „нове задужбине“ на нашим просторима које осликавају неслогу, сујету, несолидарност и неспремност за заједницење. Које су то задужбине? Све довршене, „украшене“ а неусељене и недовршене куће са стотинама сувишних квадрата. То је „мртав капитал“ или узалуд уложена средства. Кад би израчунали колико је могло бити саграђено болница, дечијих одбаништа, сиротишта и других установа од тих средстава, упитали бисмо се докле више и

како даље? Овако, свако троши своје не бринући се о потребама других, и сви су све са „десет поштених прстију“ саградили, а непоштење и неповерење достижу небивале успоне са несагледивим лошим последицама. Овде ништа не треба радити насилно, јер све ће се додатно погоршати. Тако нешто покушано је у ери комунистичке диктатуре и ништа није решено, све постаје још теже у новим процесима повраћаја имовине наследницима. Не покреће се стваралаштво, само се подстиче готованска логика саможивих наследника који не желе да виде даље од својих себичних интереса. Та борба себичних и нестваралачких наследника и следбеника чини нас навијачима сопственог живота који не траже решења већ само желе што више да присвоје за себе. Тако је створена лажна слика сигурности која је сведена на иметак, и тако је човек проглашен за себичног потрошача, иако је у самообмани да нешто чини. Сви у том стању робујемо оном од јуче и маштамо о сутра, док ово данас не примећујемо, као да не постоји. То нас је довело до несвесног преживљавања између успомена и фантазија, без стварног суочења са другима и собом у стварности постојања овде и данас. Тако су подједнако незадовољни и онај који не зна шта ће са новцем који има, и онај који не зна шта ће без новца. Јер, обојица у ситносопственичкој истрошености нагона за поседовањем мисле да заслужују више, не питају се како могу допринети бољитку других и себе у стваралачком контексту.

Наравно, ово је проблем са којим се човек суочава од памтивека и са којим ће се суочавати док је света и века. Апостол Павле је то добро уочио, и у вези са тим јасно и недвосмислено закључио:

А побожност јесте велики добитак кад смо задовољни оним што имамо. Јер ништа не донијесмо на свијет, јасно је да ништа не можемо ни однијети. А кад имамо храну и одјећу, будимо овим задовољни. А који хоће да се богате, упадају у искушење... луде и пагубне жеље... коријен свију зала је среброљубље... А ти, о човјече Божији, бјежи од тога .. хватај се за живот вјечни... Богатима овога свијета заповједај да се не преузносе, нити да се уздају у богатство несигурно... нека добро чине, нека се богате у добрим дјелима, нека буду дарежљиви, друштвени спремајући себи добар темељ за будућност, да добију живот вјечни (1. Тим. 6:6-19).

Овај извод из текста новозаветних посланица добро и јасно илуструје важност добродетељи којом стечено богатство постаје смислени капитал који се умножава давањем другима, а не себичним гомилањем само за себе. Важно је истаћи чињеницу да је на самом почетку у први план стављена препорука да увек треба бити задовољан оним у чему си и што имаш. То није заговарање нестваралачког пасивизма него је подстицање човека да своје стваралаштво ослободи од потребе да се пореди са другима тако што ће увек све сводити на заслуге и награде, кривице и казне. То је позив човјеку да ствара у пуноћи безусловне добродетељи, стављајући у први план добронамерност према свима, а не себе и своју доброту изнуђену страхом од казне или условљену потребом за наградом и узвраћањем. Тако нешто обесмишљава стваралаштво и човека чини најамником и робом који не жели да иде путем усиновљења. Тим беспућем је ишао старији син из јеванђелске приче о блудном сину. Био је покоран из разлога себичности и неповерења, да би на крају постао бунтован

при суочењу са очевом неизмерном љубављу (Лк. 15:11-32). Тог формализма у вери морамо се чувати увек, јер је тешко уочљива у стању наше самоуверености да само ми идемо правим путем. Све нам „иде по реду“, али кад се суочимо са нечим што надилази нашу ускогрудост постајемо разочарани бунтовници. Да бисмо то избегли, потребно је да непрестано превазилазимо у себи потребу да се самопроглашавамо за најбоље и овлашћене да свима судимо. Тако трошимо и оно што је стварна добродетељ којом живимо, јер не можемо да надиђемо саможивост. Тада смо стварно сиромашни у себи, јер увек мислимо да имамо право на више од многих других. Све док то не препознамо и не отклонимо из себе нећемо моћи на прави начин да разумемо истоветност тражења и налажења „Царства Божијег и правде његове“ (Мт. 6:33), и „хлеба нашег насушног“ (Мт. 6:11). Бићемо у нестваралачком раскораку и обесхрабривати се у нестваралачкој испражњености. Бићемо подједнако незадовољни, и кад „не знамо шта имамо“ због мноштва капитала који располаже нама, и кад не знамо шта ћемо у стању незадовољства када не знамо шта хоћемо. То је обрнута перспектива постојања, самонегација у немоћи коју смо у себи створили неспремношћу да једни са другима заједничимо у спасоносној љубави Божијој.

Старање о сиромашнима

„Као што се од бојатних изражи рачун о милостињи, тако се и од сиромаша изражи рачун, не само о израђењу нејо и о самој милостињи, јер сиромаштво није смејња милостињи, као што сведочи удовица која је сјавила две лејте и тиме превазишла оне који су много дали“ (Свети Јован Златоусти).

Сиромаштво је скоро увек последица друштвене неправде. Сигурно је да у појединачним случајевима постоји немар појединаца или група као узрок сиромаштва, али и то је могуће решити конкретном друштвеном ангажованошћу. Ту је на провери спремност оних који прихватају одговорне функције: да ли то разумеју као „спремност да свима служе“, или као привилегију која их овлашћује до самовоље. Одговорни свештенослужитељи у свему овоме треба да промишљају и оделотворују Христова јеванђелска упутства трудећи се да првенствују у састрадалној љубави и тако буду велики у служењу, што их чини способним да „пију чашу коју Христос пије и крсте се крштњем којим се Христос крсти“ (Мт. 20:22-26). Треба рећи и то да старање о сиромашнима треба да буде креативно, тако што се том проблему приступа са намером да се реши и угрожени људи уведу у стваралачке токове. Никако се не ради о прихватању затеченог стања као готовог без намере да се помери напред. То је могуће само онда кад се подстиче одговорност а не продубљује неповерење и не подстиче незадовољство. Апостол Павле (1. Тим. 6:6) то веома умесно проблематизује указујући на потребу стварања одговорног оптимизма у свим животним ситуацијама. Јер, све дотле док се на сиромаштво гледа као на проклетство, а не сиромашне као безвредне људе који су сами допри-

нели својој неуспешности, ризикује се да проблем постане још већи. Такође, све док се покреће бунт против богатих, који се проглашавају јединим узрочницима неуспешности сиромашних, не тражи се решење већ се злоупотребљава тешка ситуација. Овде је важно истаћи важност усаглашавања два става:

Није довољно презрети богатство, треба и сиромашне нахранити (Флоровски 2009, 134).

Немој рећи да скупљаш благо ради сиромаша. Царство Небеско се могло купити и за само две лепте (Лк. 21:1-4). Среброљубље почиње под изговором милостиње, а завршава се мржњом према сиромашнима (Лествичник 1997, 114).

Реч је, дакле, о сталном превазилажењу површности и једностраности, јер човек обесмишљава своје стваралаштво увек кад у први план стави себе, кад је сам себи циљ. То је оно стање кад се „преуносимо у себи“ (Лк. 18:11-12) умишљајући да смо најбољи. Тај процес се наставља тако што нам све више одговара самоћа коју доживљавамо као привилегију у односу на „грешни остатак“. Тада је небитно шта и колико имамо, јер смо одавно престали да се питамо какви смо. Иако чинимо милостињу и друга добра дела, све то је срачунато са циљем да се „додворимо већем“ не трудећи се да смањимо интезитет мржње и ниподаштавања према „малим“ и „неуспешним“ појединцима за које сматрамо да испаштају зато што нису добри као ми. Сва добродетељ тада губи смисао, и због тога је задатак свештенослужитеља да то непрестано отклања од себе и да препознаје, а добрим саветом да подстиче на преображај оне чији је он литургијски предстојатељ.

Први хришћани покушали су да живе као заједница једнаких (Дап. 2:44) са јасном свешћу о многим међусобним различитостима. Трудиле су се да испуне јеванђелски императив:

А ти кад чиниш милостињу, да не зна левица твоја шта чини десница твоја, да би милостиња твоја била у тајности; и Отац твој који види тајно, узвратиће теби јавно (Мт. 6:3-4).

Треба рећи да је овај савет Христов основа, први корак и стално стање које треба да памте и остварују хришћани у свим временима. Кад је у питању историјски ток ми већ на почетку видимо одређене неспоразуме са тешким последицама, као што је случај са Ананијом и Сапфиром (Дап. 5:1-11). Овај догађај говори о човеку и његовој себичности која је увек препрека на путу до Бога, до другог човека и до себе самога. Не треба га стављати у контекст Божије освете, већ га треба разумети као људски неуспех због саможивости која рашчовечује. Такође, уместо потребе да навођењем примера подстичемо страх и покорност једни код других, много је боље да свако промисли и осмисли своју искреност и спремност за заједницење са другима, без двоумљења и дволичења. Све док се не ослободимо од наведених једностраности нећемо отићи даље од приземног хуманизма који је спутан многим недореченостима. То је стање које није могао да разреши у себи Јуда, о чему говори Јован у свом Јеванђељу кад описује овај догађај:

А Исус на шест дана прије Пасхе дође у Витанију... А Марија узевши литру правога нардова скупоцјеног мириса помаза ноге Исусове, и обриса косом својом... а кућа се

напуни мириса од мира. Онда рече један од ученика његових, Јуда Искариотски, који га намјераваше издати: Зашто се ово миро не продаде за триста динара и не даде сиромасима? А ово не рече што му бјеше стало до сиромаша, него што бјеше лопов и имаше кесу, и узимаше што се меташе у њу. А Исус рече: Остави је! Она је то сачувала за дан мојега погребја; јер сиромаше свагда имате са собом, а мене немате свагда (Јн. 12:1-8).

Није довољно само осуђивати ово Јудино стање, потребно је препознати и отклонити од себе Јудин синдром празне бригае о сиромасима, која је само изговор за себичност. Да би нас ослободио од такве потребе Христос Јуди само каже да остави на миру жену која то ради. Не говори му да је лопов и да је његова брига о сиромасима лажна. Писац нам саопштава Јудино стање, не ставља Христу у уста осуду како би „појачао“ опис, већ само износи познате чињенице. На томе треба стати, без даљег отварања процеса осуђивања, са јасним опредељењем да и сами не посрнемо у сличан промашај бавећи се питањима помоћи сиромашнима. Дакле, потребно је осмислити све наше хуманизме богочовечанском динамиком и љубављу која нас подиже из безнађа изговарања и осуђивања.

Из Дела апостолских и новозаветних посланица сазнајемо да су први хришћани своју љубав потврђивали стварним старањем једних о другима. Онај почетни покушај „заједничке имовине“ (Дап. 4:33-37) очигледно није био успешан у тој мери да је потиснут принцип приватне својине. То не треба посматрати као неуспех већ као стање у међуљудским односима, где није наше да будемо „делитељи“ (Лк. 12:13). Дух заједницења у љубави није тиме нарушен, приметна је братска солидарност (Дап. 11:29), али и одређена извитоперења (1. Кор. 11:21). Оно што је у старозаветној историји било „принос Господњи од колена до колена“ (4. Мојс. 15:21), најпре је пројектовано кроз став: „Ваш сувишак да буде за њихов недостатак“ (2. Кор. 8:14), да би постало позив: „... не тражим ваше него вас“ (2. Кор. 12:14). То је произвело стање у коме постоји „обиље прилога“, о чему смислено и јасно говори Апостол Павле:

Извјештавам вас, пак, браћо, о благодати Божијој која је дата у црквама Македоније... Свједочим да по могућству и преко могућства даваху, с многим усрђем молећи нас да прихватимо милост и заједницу у служењу светима... Не говорим ово као заповијест, него да кроз ревност других провјерим искреност љубави ваше... И савет дајем у овоме, јер ово користи веома, који почесте не само да чините него и да желите... А сад довршите то и на дјелу... не да другима буде олакшање а вама невоља... А хвала Богу Који је дао такво старање за вас у срце Титово, да прими молбу па будући врло ревностан да оде к вама драговољно... И не само то, него је одређен од Цркава да иде с нама на ово добротинство коме ми служимо на славу самога Господа... Чувајући се тога да нас ко не покуди за наше руковање оволиким обиљем прилога, јер се старамо за добро не само пред Господом него и пред људима (2. Кор. 8:1-21).

Јасно је, дакле, да у богочовечанској динамици вере човек представља важног саствараоца, није принуђен нити је потцењен, добровољно учествује или не учествује. Ништа се не догађа по механизму изнуде, све је осмишљено слободним и одговорним стваралаштвом. Ту постоји јасан поредак и тачна одређења стваралачких субјеката; тако видимо да је Тит овлашћен од заједнице

да се бави скупљањем прилога који су се у овом случају носили јерусалимским хришћанима. Очигледно је да није све било у најбољем реду код коринтских хришћана, па Апостол наводи добре примере како би их подстакао на добродетељ. Такође истиче и принцип одговорног руковања како би предупредио њихове сумње у могуће злоупотребе. То нам јасно показује да не треба претерано глорификовати „библијска времена“ која неки осликавају тако што казују: „Кад је Бог земљом ходио“, чиме несвесно, а стварно, показују недостатак литургијске пуноће боговиђења и богоопштења у наше време. Због тога је важно не губити из вида да је благодатно дејство Божије увек исто у свим временима, само је наше људско садејство различито, све у зависности од наше просвећености и посвећености животу у вери.

Сигурно је да су се и први хришћани, као и хришћани каснијих векова до данас суочавали са великим недаћама, од гоњења до међусобних сукобљавања. Кад је трудољубље било осмишљено вером, нису изостајали добри резултати. Оно што је евидентно, хришћани су се трудили да испуне старозаветну норму: „Немој извртати правде сиромасу“ (1. Мојс. 23:6). Постојали су појединци који су могли да испуне јеванђелски императив вере тако што би „продали иметак и подијелили сиромасима“ (Мт. 19:21); више је било оних који су попут Закхеја узвраћали четвороструко онима које су оштетили, будући спремни да половину имања дају сиромашнима (Лк. 19:9); највише је било оних који су давали „од сувишка срца“, док су у тешким временима најувешенији помагачи били они који су давали „своју лепту“ у чистоти срца. Они су стварно давали „више од свију“, јер су дали на тај начин „сву имовину своју“ (Лк. 23:1-4). Били су спремни да дају себе, а не само своје (2. Кор. 12:14). То се продужило кроз све токове црквене историје. Почело је у катакомбама као затвореним просторима због прогона од стране државних власти, а продужило се кроз различите хуманитарне институције. Јустин Мученик и Философ сведочи:

Они који могу чине прилог у већој мери, а даровано чува предстојатељ. Он уствари има обавезу да брине за удовице и сирочад, и за оне који имају било какву текобу, здравствену или неку другу невољу, који су у затвору, који су дошљаци и странци, једном речју брину за све невољнике... Ми уствари живимо један за другога (Јустин 2002, 53).

После 313. године, када је хришћанска друштвена делатност легализована, развија се харитативна делатност отварањем различитих хуманитарних институција. То су биле или засебне институције, или зграде уз манастире и друге црквене зграде. Допринос монаштва у свему овоме је од непроцењиве важности. Епископске резиденције и парохијске заједнице били су места где је харитативна делатност веома присутна и оделотворена у пуноћи хришћанске љубави. Александрија, Антиохија, Цариград, Рим и сви већи градови били су места у којима је постојало и по неколико црквених странопријемница, лечилишта, сиротишта и других хуманитарних институција (данашњи страчки домови и свратишта за бескућнике). Император и игуман су били сарадници и све је било

уређено царском одлуком и манастирским типиком. (Гранић 1998а, 172-179). Из мноштва примера издвојићемо двојицу подвижника харитативног рада у потоњим вековима, Светог Јована Милостивог, патријарха Александријског (556-620) и Светог Јована Кронштатског (1829-1908).

Јован Милостиви, чији додатак имену „милостиви“ јасно сведочи успешност његове делатности, успео је снагом своје добротe да посведочи правоверје у средини која је била већински монофизитска. Он је примио многе мигранте свога времена из Јерусалима, који су прогнани после освајања Јерусалима од стране Персијанаца. Он је оделотворио јеванђелски савет „служења већих мањима“ ставом о потреби да надређени подређенима „служе и помажу својим од Бога примљеним даровима“. Будући тако опредељен успео је да ненасилно промени верску слику Египта у корист православних, који су били мањина у односу на монофизитску већину. То потврђује ово сведочанство:

За време његове управе број цркава се удесетостручио, многа села, цркве и манастири вратили су се православној цркви. Овај успех постигао је Свети Јован Милостиви не толико уобичајеним у то време верским диспутима и другим оруђијем духовне полемике, нити спољашњим присилним средствима позајмљеним од представника државне власти... Тадашњи намесник Египта био је у пријатељским односима са Јованом... према монофизитима показивао је благонаклоност...Православље у Египту тога времена било је ограничено на Грчки елемент у чијим рукама се налазио велики посед, индустрија и трговина. Карактеристично је да је код црквених великодостојника ове епохе тежиште црквене делатности стављено не на телолешку теорију и ученост, него на начин живота и делотворну побожност... Јован Милостиви је употребљавао богате приходе своје цркве за дела милосрђа (Гранић 1998б, 407-408).

Јован Кронштатски је у своје време настојао да омекша отвордла срца богаташа и подстакне сиромашне на рад и стваралаштво. Умешно је користио оновремена средства јавног информисања, тако у *Кронштајтском веснику* позива и подстиче речима:

Коме није познато мноштво сиромаша у Кронштату? Ко није видео да међу сиромашнима има много младих и здравих људи? Они собом представљају жалосне слике својом крајње прљавом и поцепаном одећом, дрхтећи пред улазом у храмове, дућане и поред ограда у очекивању милости од неких добротвора... Главни узроци кронштатске немаштине су: сиромаштво од рођења, сиромаштво због нерада, сиромаштво због разних несретних околности, сиромаштво због неспособности за рад, због старости или болести, или осакаћености или лењости или опијања... Не гнушајте их се, јер то су уди наши, то су наша браћа, мада непријатни по спољашњем изгледу... Замислите влажне, дубоко у земљу упале одаје у којима се већином смештају наши сиромаси, по тридесет, четрдесет и педесет особа у стану... Зашто ја оваквом маштом замарам машту читалаца? Наравно, не да би неко рекао: Хвала Богу што се ја нисам родио у немаштини. Ради се о томе да се при свакој цркви формирају братства или старатељства. Потребно је било чиме запослити те људе, да им се пружи стално пребивалиште, иначе ће се појавити неизбежно зло, крађе и

отимачине, и мирни грађани биће изложени опасности. Време је да се нешто одлучно предузме (Сурски 1985, 36-38).

Из овог примера пастирског старања и мудрог промишљања проблема, са јасним обраћањем за помоћ људима и институцијама, можемо закључити да је сваки проблем решив ако за то постоји заинтересованост. Задатак свештенослужитеља је да заинтересују човека, превасходно верника, али и све добронамерне појединце, показујући при том одлучност која подстиче поверење код оних којима се обраћа. Важна је и аргументација која подстиче човека да се укључи у процес; то понекад може бити и ситносопственички страх, као у овом случају – страх од насиља и пљачки од стране гладних људи. То не може бити до краја и у потпуности добар подстицај, али може покренути почетну заинтересованост. Важно је почети и не одустати, а свештенослужитељ треба да буде неко ко својом трудољубивошћу и искреношћу повећава поверење и сатрудништво код осталих саучесника процеса. Добро је познато колико је Јован Кронштатски имао неприлика у вези са изградњом Дома радиности или трудољубља, јер се то није свидело онима који су у оно време организовали ланце просјачења и од тога имали велике приходе. Он се није спуштао на бесмисао сукоба, истрајавао је и успео, остављајући будућим генерацијама свештенослужитеља добар пример и подстичући нас да и сами покушамо да се храбро суочимо са изазовима свога времена, пре свега са сиромаштвом.

Гостољубље и задужбинарство некад и сад

Гостољубље је увек пут ка боговиђењу. Библија нам даје многе примере за то; најупечатљивији су старозаветно Аврамово гостољубље (1. Мојс. 18:1-18) и новозаветно гостољубље Христових сапутника за Емаус (Лк. 24:13-35). Током Христовог земаљског живота многи су Га угостили, од Витлејемских пастира до домаћина у Јерусалиму за Пасху (Мт. 26:18). Гостољубља цариника Закхеја (Лк. 19:1-10) и учитеља закона, фарисеја Никодима (Јн. 3:1-21), показују сву смисленост преображаја у вери. Неки домаћини, попут Симона фарисеја, нису успели одмах да разумеју спасоносну стварност (Лк. 7:36-50). Христов одговор на приговор вредне домаћице која се трудила око трпезе, у коме истиче да се гостољубље заснива превасходно на гозби речи, означавајући то као „само једно потребно“ (Лк. 7:38-42), показује да је наше срце најбољи дом и трпеза на коме Га треба дочекати. Кад овоме додамо сведочанство из Откривења: „Ево стојим и куцам; ако ко чује глас мој и отвори врата, ући ћу к њему и вечераћу с њим и он са мном“ (Откр. 3:20), онда јасно видимо да човек Бога види чистим срцем (Мт. 5:8). Кад знамо да Богу отварамо врата свога срца тако што једни другима добри чинимо (Мт. 25:31-46), онда све своје стваралачке подвиге осмишљавамо непрестаним себедавањем и добронамерном доброделатношћу. Отварајући се једни за друге ми се отварамо за љубав Божију. То је знао старозаветни праотац Јаков приликом сусрета са братом Исавом (1. Мојс. 33:10), и то треба да зна

сваки искрени хришћанин. То је разумео и праотац Јосиф приликом сусрета са браћом, тако да није желео да им узврати на њихово зло кад су били у невољи. Као стварни боговидац он је успео да се издигне изнад зловоље и покаже стварну добронемрност (1. Мојс. 42,1-50:26).

Крајње је време да се из стања читача библијских и отачких слова покренемо у стваралаштво, о чему нам казују новозаветне речи:

Будите пак творци ријечи, а не само слушаоци, варајући сами себе. Јер, ако ко слуша ријеч а не твори је, он је сличан човјеку који гледа лице тијела својега у огледалу јер се огледа, па отиде и одмах заборави какав бјеше. Али, ко проникне у савршени закон слободе и остане у њему, и не постане заборавни слушалац, него творац дјела, тај ће бити блажен у дјелању својему... Побожност чиста и непорочна пред Богом и Оцем јесте ова: посећивати сироте и удовице у невољи њиховој (Јак. 1:22-27).

Ми данас имамо многе задужбине од непроцењиве вредности, доста је изграђено нових и велелепних црквених здања у наше време, али ту нема хуманитарних институција, осим неколико здања у којима се злопате под теретом немаштине и штићеници и трудбеници (манстир Свете Петке код Параћина и др.). Света места, посебно манастирски комплекси и неки парохијски храмови све чешће постају туристичке дестинације, све мање је ходочасника а све више туриста. Задужбинарство је утихуло, или се понешто гради по самовољи, или се ништа не гради са намером да буде у служби заједничког бољитка. Бесмисленост „стицања са десет прстију“ постала је одредница напора људских која заклања здраво трудољубље. Ово стање може се променити само кад се сретнемо у литургијској пуноћи црквеног живота. Све док је гозба испред сапричасне радости, а весеље примарна одредница која потискује радост вере, свако ће угађати сам себи и само себи и бити равнодушан према потребама других. Плаћаће и наручиваће, трошиће и себе и своје не желећи да са другима подели радост постојања. Ово се може променити набоље само у стваралачкој комуникацији која је могућа и делотворна тек онда кад се остварује у богослужбеном сабрању. Зато је крајње време да се сви заједно вратимо у свете храмове и тамо промишљамо све даље активности. Богу хвала, имамо велелепне храмове и грађевине око њих, простора има и превише, али не смемо допустити да и даље буду ван употребе, закључани у жељи да буду „сачувани“ за неке свечане тренутке, којих је све мање. Потребно је да свако богослужење „обичним“ данима и недељама буде стварна радост сусрета. Јер оно што научимо у храму осмишљава даљи ток нашег живота, чини нас бољим људима и спремнијим да једни друге исправније посматрамо и више уважавамо. Недопустиво је повремено сретање код храма, једанпут или двапут годишње. Потребно је вратити се радости Васкрсења и сваке недеље бити заједно у храму на богослужењу. То је важно и потребно. Свештенослужитељ не треба да прави спискове присутних и одсутних, али би било добро да осмисли заједничење конкретним активностима које ће битно утицати на животни бољитак свих верника. Сигурно је да ће тако многи бити охрабрени и неће се стидети своје „лепте“ ако немају више, нити ће се осећати

непријатно кад им браћа помажу у невољи. Ово је време кад човек треба да улаже више у другог човека, то је ново задужбинарство које савремени свештенослужитељи треба да покрећу и осмишљавају.

Предлози и закључци у вези са осавремењивањем харитативне делатности

Никако не смемо превиђати стање времена у коме живимо и савременика са којима се на различите начине саостварујемо. Свеједно је да ли су они наши сународници са којима имамо заједничко порекло и припадност, или су само савременици или суграђани, сходно својој хришћанској одговорности ми у њима треба да видимо могуће суграђане у будућем веку, Царству Божијем. Све док не доспемо до таквог животног максимума ризикујемо да будемо заведени многим масификацијама којима се савремено човечанство самоограничава и самоизољује у сопствено незнање. Све док желимо да гледамо само себе и само своје, ми смо у стању недефинисане побожности. Питање сиромаштва треба посматрати у ширем друштвеном контексту без затварања у уске оквире нације или конфесије. Снагом саборног памћења потребно је да све добре примере ставимо у смислен контекст тражења добрих решења о овом питању. На то нас упозоравају речи: „Сиромаштво великих размера убија јавни дух, драстично смањује услове за било какав колективни цивилни ангажман, и просто приморава већину становника како ће буквално да преживе“ (Павловић 2004, 145).

Недопустива је изолација било које заједнице из ширег друштвеног контекста, јер се на тај начин самопориче. Доброделатношћу према свима показује много више од самопроглашене догматске или етичке „исправности“. Та доброделатност не сме да буде оптерећена самохвалисањем и очекивањем похвала и захвалности. Потребно је да буде безусловно давање свима којима је то потребно, а не селективно чињење добра само онима који су по нашој вољи. Потребно је ослободити се од свих могућих недоречености како бисмо могли да напредујемо у добродетељи.

Оно што можемо предложити као програм харитативне делатности једне савремене парохије може се изразити следећим ставовима и закључцима:

- Савремени човек је веома неповерљив према свему новом и другачијем од наслеђених и стечених навика, без обзира колико је то стварно добро за њега.
- Себичност и незаинтересованост је обузела многе појединце нашег времена, тако да пошавши од самих себе немају довољно поверења у било чију добронамерност.
- Литургијски живот је за већину верника нешто непознато, мање од 2% верника учествује на богослужењима, а од тих 2% „присутних“ мање од 2% осећа радост причешћа и причешћује се само четири пута годишње.
- Процент крштених, венчаних и оних који славе крсну славу је задовољавајући, али би се више од половине њих побунило ако би им било предложено да се у Литургији крсте

или венчају њихови потомци. То је за њих „новотарење“, а не исправљање погрешних обичаја који су последица ранијег недостатка свештенослужитеља и храмова.

- Мало је оних који у болести желе да се исповеде и причесте јер се плаше да је то „крај“, што указује на трагично схватање да је свештенослужитељ неко кога у боловању треба избегавати. Он је „сејач смрти“ који добија своју „улогу“ само онда кад се нешто догоди. Није препознат као предстојатељ литургијске заједнице. У оваквом стању тешко је поправити ставове и решити питање улоге свештеника у животу сваког верника појединачно.

- Никако не треба одустати, нити проглашавати било кога кривцем, потребно је литургијско просвећивање верног народа, уз ненасилно охрабривање свакога појединачно да оделотвори и посвакодневни израз: „Идем у цркву на причешће!“ Само онда кад то постане свакодневни начин живота, онда ће и пост средом и петком и причешће недељом добити своју меру и смисао. Другачије ћемо доживљавати себе и једни друге. Биће нам важно да ли неке нешто недостаје, како бисмо му помогли а не да бисмо га осуђивали проглашавајући његово стање „испаштањем“ иза кога стоји Бог. Те лоше идеје о Богу и другоме можемо се ослободити стрпљивим радом на себи у радости поста, покајања и причешћа. Тада ће наш живот бити динамичнији, свечанији, јер ће радна седмица бити заокружена сабрањем у радости.

- Човек који себе до краја и без остатка приноси у сапричасној радости све мери безмеријем љубави Божије, а не количином датог или добијеног, јер зна да нам свима Бог све даје неизмерно. Ако је богат, неће се преуносити над мање имућним; ако није богат или је сиромашан, неће губити наду јер се неће трошити у зависти и осуђивању, имаће здраву наду, неће очајавати ни због чега.

- Потенцијали вере и верника су неизмерни у стварности благодати која превазилази сваку нашу ограничавајућу меру. Знајући то ми треба да промислимо и пројектујемо у наше заједницење став: У добру се не повиси, а у злу се не понизи. Само тако можемо да поднесемо све животне ситуације.

- Потребно је да по систему стваралачке надоградње све своје напоре које смо већ уложили у изградњу или адаптацију храмова и црквених зграда додатно умножимо трудећи се да свака недеља и литургијско сабрање буде мали Васкрс, тада ће даљи ток нашег живота бити Литургија после Литургије.

- Снагом уверења у вероучењу и поверења једних према другима треба да изграђујемо непоколебљиви систем добродетељи и добронамерности, трудећи се да у први план ставимо потребе других, чиме ћемо и сами ојачати побеђујући себични интерес у себи који нас одваја од других људи.

- Савремени верници недовољно комуницирају међусобно, под теретом животних обавеза ретко се сусрећемо у храмовима, обично неколико пута годишње без продубљивања односа. То није добро, потребно је чешће виђање и конкретнија сарадња. Неопходно је да се сви заједно мало више одомаћимо у својим храмовима. То ће нас учинити заинтересованијим једне за друге, што ће допринети смисленијем харитативном раду.

- Чињеница да постоје институције друштва које се баве хуманитарним радом не треба да нас спутава у делу, потребно је успоставити комуникацију са свим ствараоцима,

јер оно што се именује као социјална делатност и невладин сектор треба да буде за нас веома интересантно.

- Могуће је све покренути напред, потенцијала има, приметна је и добра воља, само је важно да свако препозна и прихвати своју улогу у стваралачком процесу. Савремена мигрантска криза је изазов који изражава и мери нашу успешност; ако нисмо успели да се ослободимо предрасуда у вези са пореклом и припадношћу, остаје нам да се и даље бавимо сами собом. Тек кад то превазиђемо у себи, моћи ћемо да се ухватимо у коштац са потребама савременика и изазовима свога времена.

Библиографија

- Гранић, Ф. (1998а). „Одредбе Хиландарског типика Светога Саве о харитативној делатности манастира“. *Бојословље*, година LVI, свеска 1 и 2. Београд: Православни богословски факултет.
- Гранић, Ф. (1998б). „Добротворна делатност александријског архиепископа-патријарха Јована Милостивог (610-619)“. *Бојословље*, година LVI, свеска 1 и 2. Београд: Православни богословски факултет.
- Дела айосћолских ученика* (1999). Врњачка Бања: Братство Светог Симеона.
- Евдокимов, П. (1997). „Луда“ љубав Божија. Хиландар.
- Свети Јустин мученик и философ (2002). *Сабрана дела*. Београд-Ваљево-Фоча: Хришћанска мисао.
- Кавасила, Н. (2002). *Животи у Христју*. Нови Сад: Беседа.
- Лествичник, Ј. (1997). *Лествица*. Хиландар.
- Наполеоне, Х. (2009). *Злајно йравило*. Лазаревац: Моно и Мањане.
- Павловић, В. (2004). *Цивилно друштво и демократија*. Београд: Чигоја.
- Флоровски, Г. (1985). *Хришћанство и култура*. Београд: Логос.
- Флоровски, Г. (2009). *Источни оци IV века*. Хиландар.
- Цвитковић, И. (2010). *Релиије савременој свијети*. Сарајево: Накладник ДЕС.
- Шмеман, А. (1997). *Православље на зајагу*. Цетиње: Светигора.

The caritative activity in contemporary ecclesial life

Summary. Through the careful analysis of the contemporary life of the Church, one might notice many deficiencies and limitations. The fullness of worship was transformed into servile relationships with clearly visible signs of partiality. The catholicity was suppressed and the ecclesial fullness was narrowed to include the parson and his flock without clear understanding of the bishop as the “first in serving”. This situation has other consequences, and the gravest one is the withdrawal of the parish from the liturgical fullness. The parish became a list of users of religious rites, and the parson is often not recognized as the leader of liturgical communion. He merely

performs rites at the request of his parishioners. There is a growing gap between the priest and parishioners, and that is an obstacle in one's process of perfecting faith. In that way, one loses the sense of community and the compassionate love, in the words of faith, or the sense of solidarity, in the words of contemporary man. This is the situation in which many hearts got cold, and that is the same situation criticized by the Apostle Paul who scolds his contemporaries because "one person remains hungry and another gets drunk" (1 Corinthians 11:21). In that same Epistle, Paul establishes the imperative of faith: "So that there should be no division in the body, but that its parts should have equal concern for each other" (1 Corinthians 12:25). That is why it is possible to rethink all contemporary problems of the life of Church in a healthy context of unselfish love, for it is the only way for us to become "salt of the earth" and "light to the world" (Matthew 5:13,14). Each dubious condemnations of other is just a new fall, but the real solution is possible only when we see the other and his concerns as our primary interest. Only if Christians solve these problems in themselves and among themselves, it would be possible to establish a healthy ecclesial fullness. That is why it is necessary to look for the good examples in the past, so we might actualize these good experiences here and now. All excuses based on earlier failures reflect unwillingness to live in the spirit of the Biblical compassionate love. It is very important to establish a creative dynamics that transcends servile passivism, which is equally futile both as a passive admiration and as an excuse for one's own lack of creativity. A healthy ecclesial life assumes the unconditional well-doing without the expectation of prize and gratitude.

Keywords: benefaction, compassionate love, solidarity, richness, poverty.